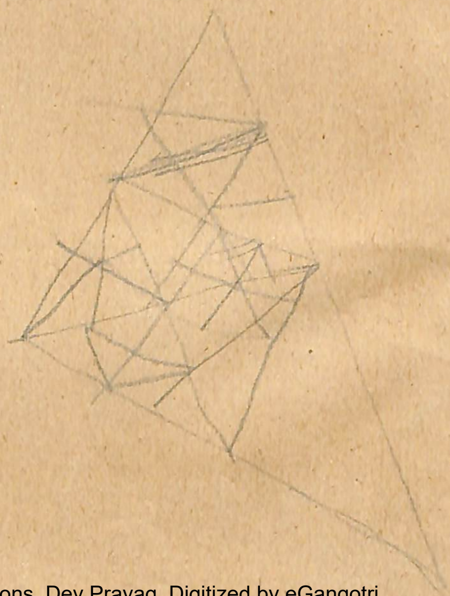
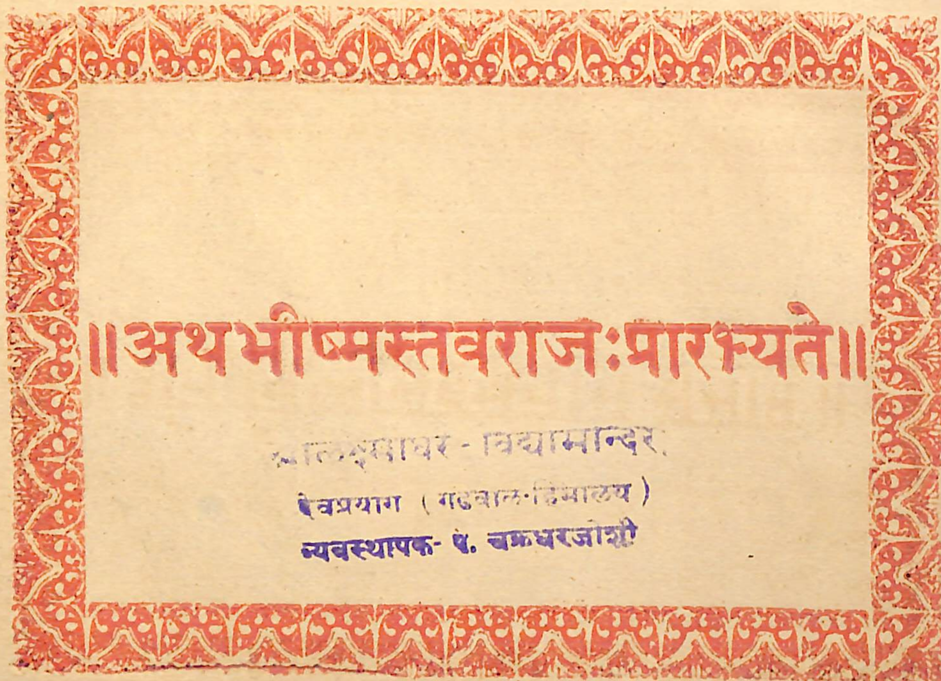
१- भीष्मस्तवराज;

२- अनुस्मृति ;

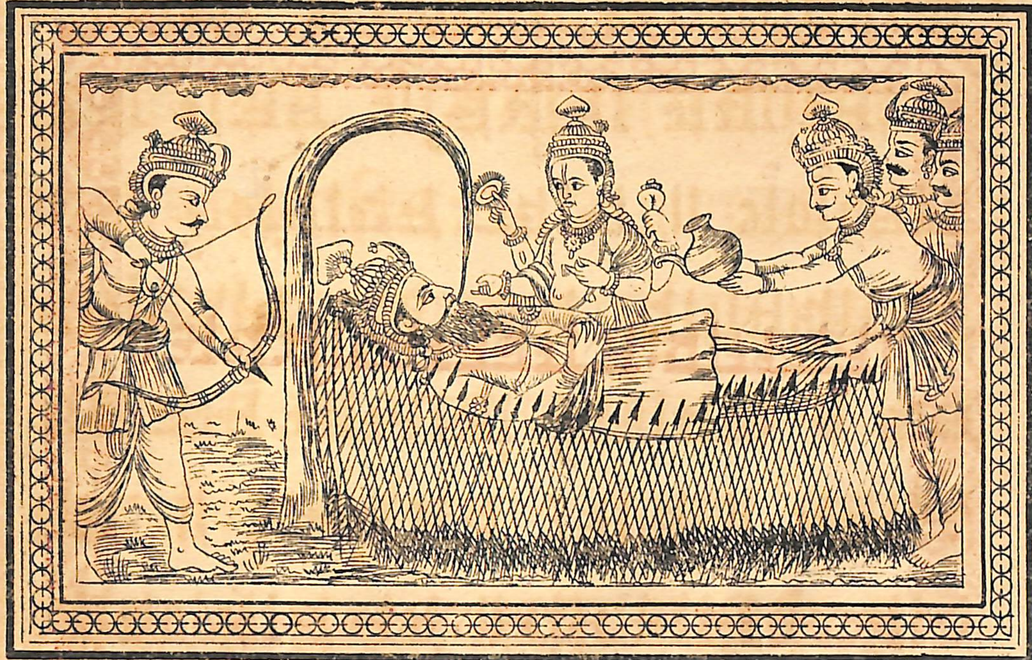
३- गजेन्द्रमोक्ष.

॥ अथ भीष्मस्तवराजः प्रारभ्यते ॥

भीष्मस्तवराज.

श्रीगणेशाय नमः॥श्रीगोपालकृष्णाय
नमः ॥ जनमेजय उवाच ॥ शरतल्पे
शयानस्तु भारतानां पितामहः ॥ कथ
मुत्सृष्टवान् देहं कंच योगमधारयत्
॥ १ वैशंपायन उवाच ॥ शृणुष्वाव
हितो राजन् शुचिर्भूत्वा समाहितः ॥
भीष्मस्य कुरुशार्दूल देहोत्सर्गमहात्म

नः ॥ २ ॥ निवृत्तमात्रे त्वयन उत्तरे
वै दिवाकरे ॥ समावेशयदात्मानमा
त्मन्येव समाहितः ॥ ३ ॥ शुक्लपक्षस्य
चाष्टम्यां माघमासस्य पार्थिव ॥ प्राजा
पत्ये च नक्षत्रे मध्यं प्राप्ते दिवाकरे ॥ ४ ॥
विकर्णांशुरिवादित्यो भीष्मः शरशतै
श्चितः ॥ शुशुभे परया लक्ष्म्या वृतो

ब्राह्मणसत्तमैः ॥ ५ ॥ व्यासेन वेदवि
दुषा नारदेन सुरर्षिणा ॥ देवरातेन वा
त्स्येन तथा तेन सुमंतुना ॥ ६ ॥ तथा
जैमिनिना चैव पैलेन च महात्मना ॥
शांडिल्यदेवालाभ्यां च मैत्रेयेण च धी
मता ॥ ७ ॥ असितेन वसिष्ठेन कौशि
केन महात्मना ॥ हारीतरोमशाभ्यां

च तथात्रेयेण धीमता ॥ ८ ॥ बृहस्पति
श्च शुक्रश्च च्यवनश्च महामुनिः ॥ सन
त्कुमारकपिलौ वाल्मीकिस्तुंबुरुः कुरुः
॥ ९ ॥ मौद्गल्यो भार्गवो रामस्तृणाबिं
दुर्महामुनिः ॥ पिप्पलादश्च वायुश्च सं
वर्तः पुलहः कचः ॥ १० ॥ कश्यपश्च
पुलस्त्यश्च क्रतुर्दक्षः पराशरः ॥ मरीचिरं

गिराः कण्वो गौतमो गालवो मुनिः
॥ ११ ॥ धौम्यो विभांडो मांडव्यो धौ
म्रः कृष्णोनुभौतिकः ॥ उलूकः परमो
विप्रो मार्कंडेयो महामुनिः ॥ १२ ॥ भा
स्करःपूरणः कृष्णःसूतःपरमधार्मिकः॥
शैब्येन याज्ञवल्क्येन शंखेन लिखिते
न च ॥ १३ ॥ एतैश्चान्यैर्मुनिगणैर्महा

भी. ३ भागैर्महात्मभिः ॥ श्रद्धादमपुरस्कारै स्त.
र्वृतश्चंद्र इव ग्रहैः ॥ १४ ॥ भीष्मस्तु पुरु
षव्याघ्र कर्मणा मनसा गिरा ॥ शरत
ल्पगतः कृष्णं प्रदध्यौ प्रांजलिः शुचिः
॥ १५ ॥ स्वरेण हृष्टपुष्टेन तुष्टाव मधुसूद
नम् ॥ योगेश्वरं पद्मनाभं विष्णुं जिष्णुं ३
जगत्प्रभुम् ॥ १६ ॥ कृतांजलिः शुचि

भूत्वा वाग्विदां प्रवरः प्रभुः ॥ भीष्मः
परमधर्मात्मा वासुदेवमथास्तुवत् १७
भीष्म उवाच ॥ आरिराधयिषुः कृष्णं
वाचं जिगदिषाम्यहम् ॥ तया व्याससमासिन्या प्रीयतां पुरुषोत्तमः ॥ १८ ॥
शुचिं शुचिषदं हंसं तत्पदं परमेष्ठिनम् ॥
मुक्त्वा सर्वात्मनात्मानं तं प्रपद्ये प्रजा

पतिम् ॥ १९ ॥ अनाद्यं तत् परं ब्रह्म
न देवा नर्षयो विदुः ॥ एकोऽयं भग
वान् देवो धाता नारायणो हरिः ॥ २० ॥
नारायणादृषिगणास्तथा सिद्धमहोर
गाः ॥ देवा देवर्षयश्चैव तं विदुः परम
व्ययम् ॥ २१ ॥ देवदानवगंधर्वा यक्षरा
क्षसपन्नगाः ॥ यं न जानंति को ह्येषः

कुतो वा भगवानिति ॥ २२ ॥ यस्मि
न्विश्वानि भूतानि तिष्ठंति च विशंति
च ॥ गुणभूतानि भूतेशे सूत्रे मणिग
णा इव ॥ २३ ॥ यस्मिन्नित्ये तते तंतौ
दृढे स्रगिव तिष्ठति ॥ सदसद्ग्रथितं वि
श्वं विश्वांगे विश्वकर्माणि ॥ २४॥ हरिं
सहस्रशिरसं सहस्रचरणेक्षणम् ॥ सह

स्रबाहुमुकुटं सहस्रवदनोज्ज्वलम् २५
प्राहुर्नारायणं देवं यं विश्वस्य परायण
म् ॥ अणीयसामणीयांसं स्थविष्ठं च
स्थवीयसाम् ॥ २६॥ गरीयसां गरिष्ठंच
श्रेष्ठं च श्रेयसामपि ॥ यं वाकेष्वनुवा
केषु निषत्सूपनिषत्सु च ॥ २७॥ गृणं
ति सर्वकर्माणं सत्यं सत्येषु सामसु॥

चतुर्भिश्चतुरात्मानं सत्त्वस्थं सात्वतां
पतिम् ॥ २८ ॥ यं दिव्यैर्देवमर्चंति गु
ह्यैः परमनामभिः ॥ यस्मिन्नित्यं तपस्त
प्तं यदंगेष्वनुतिष्ठति ॥ २९ ॥ सर्वात्मा
सर्ववित्सर्वः सर्वगः सर्वभावनः ॥ यं
देवं देवकी देवी वसुदेवादजीजनत्
॥ ३० ॥ भूमेश्च ब्रह्मणो गुप्त्यै दीप्तम

भी.
६

ग्निमिवारणिः ॥ यमनन्यो व्यपेताशी
रात्मानं वीतकल्मषम् ॥ ३१ ॥ इत्वा
ऽऽनंत्याय गोविंदं पश्यत्यात्मानमा
त्मनि ॥ अतिवाय्विंद्रकर्माणमातिसू
र्याग्नितेजसम् ॥ ३२ ॥ अतिबुद्धींद्रि
यात्मानं तं प्रपद्ये प्रजापतिम् ॥ पुरा
णे पुरुषं प्रोक्तं ब्रह्म प्रोक्तं युगादिषु ३३

स्त.
६८

क्षये संकर्षणं प्रोक्तं तमुपास्यमुपास्महे॥
यमेकं बहुधात्मानं प्रादुर्भूतमधोक्षज
म् ॥ ३४ ॥ नान्यं भक्ताः क्रियावंतो य
जंते सर्वकामदम् ॥ यं प्राहुर्जगतः को
शं यस्मिन्सन्निहिताः प्रजाः ॥ ३५ ॥
यस्मिन् लोकाः स्फुरंतीमे जले शकुन
यो यथा ॥ ऋतमेकाक्षरं ब्रह्म यत्तत्स

दसतः परम् ॥ ३६ ॥ अनादिमध्यपर्यं
तं न देवा नर्षयो विदुः ॥ यं सुरासुरगंध
र्वाः ससिद्धर्षिमहोरगाः ॥ ३७ ॥ प्रय
ता नित्यमर्चंति परमं दुःखभेषजम् ॥
अनादिनिधनं देवमात्मयोनिं सनात
नम् ॥ ३८ ॥ अवितर्क्यमविज्ञेयं हरिं
नारायणं प्रभुम् ॥ यं वै विश्वस्य कर्तारं

जगतस्तस्थुषां पतिम् ॥३९॥ वदंति ज
गतोऽध्यक्षमक्षरं परमं पदम् ॥ हिरण्य
वर्णो यो गर्भो दितैर्दैत्यनिषूदनः॥ ४०॥
एको द्वादशधा जज्ञे तस्मै सूर्यात्मने
नमः ॥ शुक्ले देवान् पितॄन् कृष्णे तर्पय
त्यमृतेन यः॥ ४१ ॥ यश्च राजा द्विजा
तीनां तस्मै सोमात्मने नमः ॥ महत

स्तमसः पारे पुरुषं द्युतितेजसम् ॥४२॥
यं ज्ञात्वा मृत्युमत्येति तस्मै ज्ञेयात्म
ने नमः ॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाणं दशार्धं
हविरात्मकम् ॥ ४३ ॥ यं बृहंतं बृहत्यु
कथं यमिनो यं महाध्वरे ॥ यं विप्रसं
घा गायंति तस्मै वेदात्मने नमः ॥ ४४ ॥
यं सप्ततंतुं तन्वंति तस्मै यज्ञात्मने

नमः ॥ चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां
पंचभिरेव च ॥ हूयते च पुनर्द्वाभ्यां त
स्मै होमात्मने नमः ॥ ४५ ॥ यः सुपर्णो
यजुर्नाम छंदोगात्रस्त्रिवृच्छिराः ॥ रथंत
रं बृहत्साम तस्मै स्तोत्रात्मने नमः
॥ ४६ ॥ यः सहस्रसमे सत्रे यज्ञे विश्व
सृजामृषिः ॥ हिरण्यपक्षः शकुनिस्त

भी.
१

स्मै ताक्ष्यर्यात्मने नमः ॥ ४७ ॥ पदांग
संधिपर्वाणं स्वरव्यंजनभूषणम् ॥ यमा
हुश्चाक्षरं नित्यं तस्मै वागात्मने नमः
॥ ४८ ॥ यज्ञांगो यो वराहो वै भूत्वा
गामुज्जहार ह ॥ लोकत्रयहितार्थाय त
स्मै वीर्यात्मने नमः ॥ ४९ ॥ यः शेते
योगमास्थाय पर्यंके नागभूषिते ॥ फ

स्त.
१

णासहस्त्ररचिते तस्मै निद्रात्मने नमः
॥ ५० ॥ यश्चिनोति सतां सेतुमृतेना
मृतयोनिना ॥ धर्मार्थं व्यवहारार्थं
तस्मै सत्यात्मने नमः ॥ ५१ यं पु
नर्धर्मचरणाः पृथग्धर्मफलैषिणः ॥ पृ
थग्धर्मैः समर्चंति तस्मै धर्मात्मने न
मः ॥ ५२ ॥ यतः सर्वे प्रसूयंते ह्यनंगा

चैव देहिनः ॥ उन्मादः सर्वभूतानां त
स्मै कामात्मने नमः ॥ ५३ ॥ यत्तद्व्यक्त
स्थमव्यक्तं विचिन्वंति महर्षयः ॥ क्षेत्रे
क्षेत्रज्ञमासीनं तस्मै क्षेत्रात्मने नमः
॥ ५४ ॥ यं त्रिधात्मानमात्मस्थं वृतं
षोडशभिर्गुणैः ॥ प्राहुः सप्तदशं सांख्या
स्तस्मै सांख्यात्मने नमः ॥ ५५ ॥

यं विनिद्रा जितश्वासाः शांता दांता
जितेंद्रियाः ॥ ज्योतिः पश्यंति युंजा
नास्तस्मै योगात्मने नमः ॥ ५६ ॥ अ
पुण्यपुण्योपरमे यं पुनर्भवनिर्भयाः ॥
शांताः संन्यासिनो यांति तस्मै मोक्षा
त्मने नमः ॥ ५७ ॥ योऽसौ युगसहस्रां
ते प्रदीप्तार्चिर्विभावसुः ॥ संक्षोभयति

भूतानि तस्मै घोरात्मने नमः ॥ ५८ ॥
संभक्ष्य सर्वभूतानि कृत्वा चैकार्णवं
जगत् ॥ बालः स्वपिति यश्चैकस्तस्मै
मायात्मने नमः ॥ ५९ ॥ अजस्य ना
भ्यां संभूतं यस्मिन्विश्वं प्रतिष्ठितम् ॥
पुष्करं पुष्कराक्षस्य तस्मै पद्मात्मने
नमः ॥ ६० ॥ सहस्रशिरसे चैव पुरु

षायामितात्मने ॥ चतुः समुद्रपर्यंके यो
गनिद्रात्मने नमः ॥ ६१ ॥ यस्य केशे
षु जीमूता नद्यः सर्वांगसंधिषु ॥ कु
क्षौ समुद्राश्चत्वारस्तस्मै तोयात्मने न
मः ॥ ६२ ॥ यस्मात्सर्वाः प्रसूयंते सर्ग
प्रलयविक्रियाः ॥ यस्मिंश्चैव प्रलीयंते
तस्मै हेत्वात्मने नमः ॥ ६३ ॥ यो नि

षण्णोभवेद्द्राचौदिवा भवति धिष्ठितः ॥
इष्टानिष्टस्य च द्रष्टा तस्मै द्रष्ट्रात्मने
नमः ॥ ६४ ॥ अकुंठं सर्वकार्येषु धर्म
कार्यार्थमुद्यतम् ॥ वैकुंठस्य हि तद्रूपं
तस्मै कार्यात्मने नमः ॥ ६५ ॥ विभ
ज्य पंचधात्मानं वायुभूतः शरीरगः ॥
यश्चेष्टयति भूतानि तस्मै वाय्वात्मने

नमः ॥ ६६ ॥ ब्रह्म वक्त्रं भुजौ क्षत्रं कृ
त्स्नमूरूदरं विशः ॥ पादौ यस्याश्रिताः
शूद्रास्तस्मै वर्णात्मने नमः ॥ ६७ ॥
युगेष्वावर्तमानेषु मासर्त्वयनहायनैः ॥
सर्गप्रलययोः कर्ता तस्मै कालात्मने
नमः ॥ ६८ ॥ यस्याग्निरास्यं द्यौर्मूर्धा
खं नाभिश्चरणौ क्षितिः ॥ सूर्यश्चक्षुर्दि

शः श्रोत्रे तस्मै लोकात्मने नमः ॥६९॥
परः कालात् परो यज्ञात्परात्परतरो
हि यः ॥ अनादिरादिर्विश्वस्य तस्मै वि
श्वात्मने नमः ॥ ७० ॥ विषये वर्तमा
नो यस्तं वैशेषिकनिर्गुणैः ॥ प्राहुर्विष
यगोप्तारं तस्मै गोप्त्रात्मने नमः ॥७१॥

अन्नपानेंधनमयो रसप्राणविवर्धनः ॥

यो धारयति भूतानि तस्मै प्राणात्म
ने नमः ॥ ७२ ॥ पिंगेक्षणसटं यस्य रू
पं दंष्ट्रनखायुधम् ॥ दानवेंद्रांतकरणं
तस्मै दृप्तात्मने नमः ॥ ७३ ॥ रसातलग
तः श्रीमाननंतो भगवान्विभुः॥जगद्धा
रयते कृत्स्नं तस्मै वीर्यात्मनेनमः॥७४॥
यो मोहयति भूतानि स्नेहपाशानुबंध

नै: ॥ सर्गस्य रक्षणार्थाय तस्मै मोहा
त्मने नमः ॥ ७५ ॥ भूतलातलमध्य
स्थो हत्वा तु मधुकैटभौ ॥ उद्धृता येन
वै वेदास्तस्मै मत्स्यात्मने नमः ॥ ७६ ॥
ससागरवनां बिभ्रत्सप्तद्वीपां वसुंधरा
म् ॥ यो धारयति पृष्ठेन तस्मै कूर्मा
त्मने नमः ॥ ७७ ॥ एकार्णवे हि म

ग्रांतां वाराहं रूपमास्थितः ॥ उद्दधा
र महीं योऽसौ तस्मै क्रोडात्मने नमः
॥ ७८ ॥ नारसिंहं वपुः कृत्वा यस्त्रैलो
क्यभयंकरम् ॥ हिरण्यकशिपुं जघ्ने त
स्मै सिंहात्मने नमः ॥ ७९ ॥ वामनं
रूपमास्थाय बलिं संयम्य मायया ॥
इमे क्रांतास्त्रयो लोकास्तस्मै क्रांतात्म

भी.
१५

ने नमः ॥ ८० ॥ जमदग्निसुतो भूत्वा रा
मः परशुधृग् विभुः ॥ सहस्रार्जुनहंतैव
तस्मै उग्रात्मने नमः ॥ ८१ ॥ रामो दा
शरथिर्भूत्वा पौलस्त्यकुलनंदनम् ॥ ज
घान रावणं संख्ये तस्मै क्षत्रात्मने न
मः ॥ ८२ ॥ वसुदेवसुतः श्रीमान्वासुदे
वो जगत्पतिः ॥ जहार वसुधाभारं त

स्त.
१५

३८३७
स्तो०

स्मै कृष्णात्मने नमः॥८३॥ बुद्धरूपं स
मास्थाय सर्वरूपपरायणः ॥ मोहयन्स
र्वभूतानि तस्मै मोहात्मने नमः ॥८४ ॥
हनिष्यति कलेरंते म्लेच्छांस्तुरगवाह
नः ॥ धर्मसंस्थापनार्थाय तस्मै कल्कया
त्मने नमः ॥ ८५ ॥ आत्मज्ञानमिदं
ज्ञानं ज्ञात्वा पंचस्ववस्थितः ॥ यं ज्ञाने

नाधिगच्छंति तस्मै ज्ञानात्मने नमः स्त.
॥ ८६ ॥ अप्रमेयशरीराय सर्वतो बुद्धि
चक्षुषे ॥ अपारपरिमेयाय तस्मै दिव्या
त्मने नमः ॥ ८७ ॥ जटिने दंडिने नित्यं
लंबोदरशरीरिणे ॥ कमंडलुनिषंगाय त
स्मै ब्रह्मात्मने नमः ॥ ८८ ॥ शूलिने १६
त्रिदशेशाय त्र्यंबकाय महात्मने ॥ भ

स्मादिग्धोर्ध्वलिंगाय तस्मै रुद्रात्मने
नमः ॥ ८९ ॥ चंद्रार्धकृतशीर्षाय व्या
लयज्ञोपवीतिने ॥ पिनाकशूलहस्ताय
तस्मा उग्रात्मने नमः ॥ ९० ॥ पं
चभूतात्मभूताय भूतादिनिधनायच ॥
अक्रोधद्रोहमोहाय तस्मै शांतात्मने
नमः ॥ ९१ ॥ यस्मिन् सर्वं यतः

भी. सर्वैं यः सर्वैं सर्वतश्च यः ॥ यश्च स स्त.
१७ र्वमयो देवस्तस्मै सर्षात्मने नमः ॥
॥ १२ ॥ विश्वकर्मन्नमस्तेऽस्तु विश्वा
त्मा विश्वसंभवः ॥ अपवर्गस्थभूतानां
पंचानां परतः स्थितः ॥ १३ ॥ न
मस्ते त्रिषु लोकेषु नमस्ते परतस्त्रिषु ॥ १७
नमस्ते त्रिषु सर्वेषु त्वं हि सर्वमयो

निधिः ॥ १४ ॥ नमस्ते भगवन्विष्णो
लोकानां प्रभवाप्यय ॥ त्वं हि कर्ता
हृषीकेश संहर्ता च पराजितः ॥ १५ ॥
तेन पश्यामि भगवन् दिव्येषु त्रिषु
वर्त्मसु ॥ तच्च पश्यामि तत्त्वेन यत्ते
रूपं सनातनम् ॥ १६ ॥ दिवं ते शि
रसा व्याप्तां पद्भ्यां देवी वसुंधरा ॥

विक्रमेण त्रयो लोकाः पुरुषोऽसि स
नातनः ॥ १७ ॥ दिशो भुजा रविश्च
क्षुर्वीर्यं शुक्रः प्रजापतिः ॥ सप्त मार्गा
निरुद्धास्ते वायोरमिततेजसः ॥ १८ ॥
अतसीपुष्पसंकाशं पीतकौशेयवासस
म् ॥ नमस्यंति च गोविंदं न तेषां वि
द्यते भयम् ॥ १९ ॥ नमो नरकसंत्रास

रक्षामंडलकारिणे ॥ संसारनिम्नगावर्ततरिकाष्ठाय विष्णवे ॥ १०० ॥ नमो ब्रह्मण्यदेवाय गोब्राह्मणहिताय च ॥ जगद्धिताय कृष्णाय गोविंदाय नमो नमः ॥ १ ॥ प्राणकांतारपाथेयं संसारच्छेदभेषजम् ॥ दुःखशोकपरित्राणं हरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ २ ॥ यथा विष्णुमयं स

त्वं यथा विष्णुमयं जगत् ॥ यथा वि
ष्णुमयं सर्वं पापं नाशयते तथा ॥ ३ ॥
त्वां प्रपन्नाय भक्ताय गतिमिष्टां जि
गीषवे ॥ यच्छ्रेयः पुंडरीकाक्ष तद्ध्याय
स्व सुरेश्वर ॥ ४ ॥ इति विद्यातपोयोनि
रयोनिर्विष्णुरीडितः ॥ वाग्यज्ञेनार्चितो
देवः प्रीयतां मे जनार्दनः ॥ ५ ॥ ना

रायणपरं ब्रह्म नारायणपरं तपः ॥ ना
रायणपरं चेदं सर्वं नारायणात्मकम्
॥ ६ ॥ वैशंपायन उवाच॥एतावदुक्त्वा
वचनं भीष्मस्त्वाहृतमानसः ॥ नम इ
त्येव कृष्णाय प्रणाममकरोत्तदा ॥ ७ ॥
अभिगम्य तु योगेन भक्तिं भीष्मस्य
माधवः ॥ त्रैलोक्यदर्शने ज्ञानं दिव्यं

दत्वा ययौ हरिः ॥ ८ ॥ तस्मिन्नुपरते
शब्दे ततस्ते ब्रह्मवादिनः ॥ भीष्मं वा
ग्भिर्बाष्पकंठास्तमानर्चुर्महामतिम् ॥ ९
ते स्तुवंतश्च विप्राग्र्याः केशवं पुरुषोत्त
मम् ॥ भीष्मं च शनकैः सर्वे प्रशशंसुः
पुनः पुनः ॥ १० ॥ यं योगिनः प्राणवि
योगकाले यत्नेन चित्ते विनिवेशयंति ॥

साक्षात्पुरस्ताद्धरिमीक्षमाणः प्राणान्
जहौ प्राप्तकालो हि भीष्मः ॥ ११ ॥
शुक्लपक्षे दिवा भूमौ गंगायां चोत्तराय
णे ॥ धन्यास्तात मरिष्यंति हृदयस्थे ज
नार्दने॥ १२॥विदित्वा भक्तियोगं तु भी
ष्मस्य पुरुषोत्तमः ॥ सहसोत्थाय संतु
ष्टो यानमेवाभ्यपद्यत ॥ ३३ ॥ केशवः

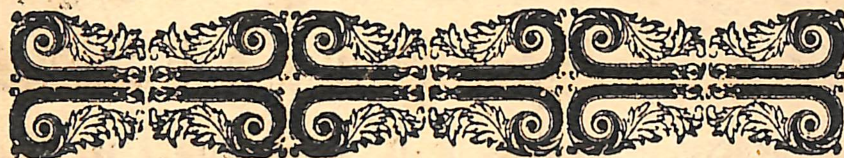
सात्यकिश्चैव रथेनैकेन जग्मतुः ॥ अ
परेण महात्मानौ युधिष्ठिरधनंजयौ
॥ १४ ॥ भीमसेनो यमौ चोभौ रथमे
कं समास्थिताः ॥ कृपो युयुत्सुः सूतश्च
संजयश्चापरं रथम् ॥ १५ ॥ ते रथैर्नगरा
कारैः प्रयाताः पुरुषर्षभाः ॥ नेमिघोषे
ण महता कंपयंतो वसुंधराम् ॥ १६ ॥

ततो गिरः पुरुषवरस्तवान्विता द्विजेरि
ताः पथि सुमनाः स शुश्रुवे॥ कृतांजलिं
प्रणतमथापरं जनं स केशिहा मुदित
मनाभ्यनंदत ॥ १७ ॥ अनादिनिधनं
विष्णुं सर्वलोकमहेश्वरम् ॥ धर्माध्यक्षं
स्तुवन्नित्यं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥१८॥इ
मं स्तवं यः पठति शार्ङ्गधन्वनः शृणो

ति वा भक्तिसमान्वितो जनः ॥ स चक्र
धृक् प्रतिहतसर्वकल्मषो जनार्दनं प्र
विशति देहसंक्षये ॥ १९ ॥ अशानिशि
तसुधारं यस्य चक्रं सुचारु मणिकनक
विचित्रे कुंडले यस्य कर्णौ ॥ भ्रमरशत
सहस्रैः सेविता यस्य माला असुरकुल
निहंता प्रीयतां वासुदेवः ॥ २० ॥ स्त

वराजः समाप्तोऽयं विष्णोरद्भुतकर्म
णः ॥ गांगेयेन पुरा गीतो महापातक
नाशनः॥ २१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यः
संपठेदिदं स्तोत्रं मम जन्मानुकीर्तन
म् ॥ देवलोकमतिक्रम्य तस्य लोको य
था मम ॥ १२२ ॥ इति श्रीमन्महा
भारते शतसाहस्र्यां संहितायां वैया

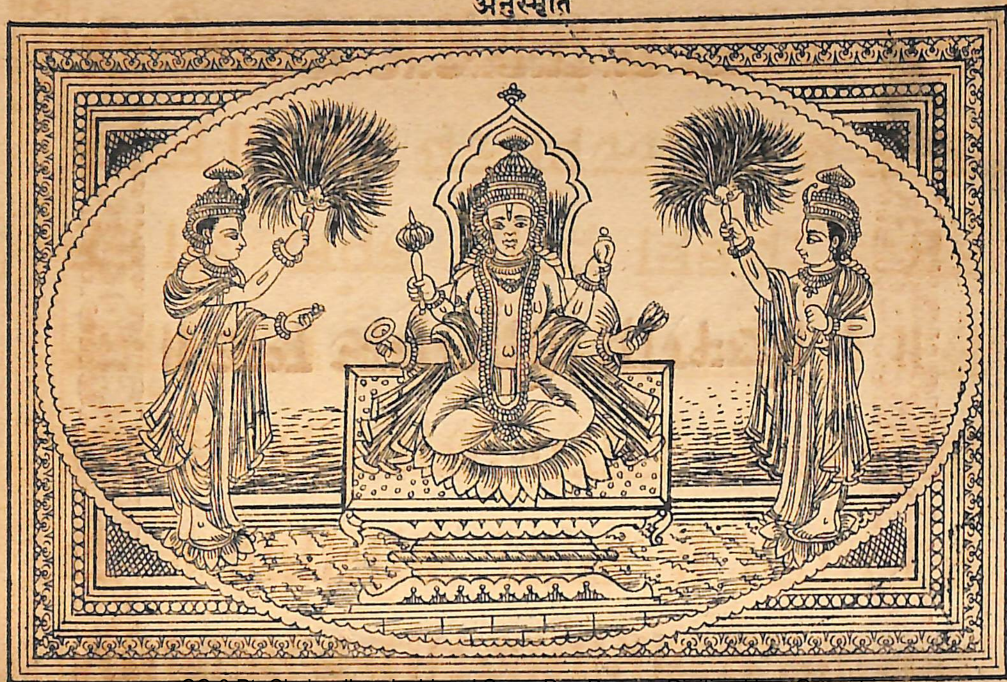
सिक्यां शांतिपर्वणि भीष्मयुधिष्ठिरसंवादे भीष्मस्तवराजः समाप्तः ॥ ॐम् ॥

॥ इति भीष्मस्तवराजः समाप्तः ॥

॥ अथ अनुस्मृतिः प्रारभ्यते ॥

अनुस्मृति

श्रीगणेशाय नमः श्रीगोपालकृष्णाय न
मः ॥ शतानीक उवाच ॥ महामते म
हाप्राज्ञ सर्वशास्त्रविशारद ॥ अक्षीण
कर्मबंधस्तु पुरुषो द्विजसत्तम ॥ १ ॥ स
ततं किं जपेत् जाप्यं विबुधः किमनु
स्मरन् ॥ मरणे यज्जपेज्जाप्यं यं च भा
वमनुस्मरन् ॥ २ ॥ यं च ध्यात्वा द्विज

श्रेष्ठ पुरुषो मृत्युमागतः ॥ परं पदम
वाप्नोति तन्मे वद महामुने ॥ ३ ॥ शौ
नक उवाच ॥ इदमेव महाप्राज्ञ पृष्टवां
श्च पितामहम् ॥ भीष्मं धर्मभृतां श्रेष्ठं
धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ ४ ॥ युधिष्ठिर उ
वाच ॥ पितामह महाप्राज्ञ सर्वशास्त्र
विशारद ॥ प्रयाणकाले किं चिंत्यं मुमु

क्षोस्तत्त्वाचिंतकैः ॥५ ॥ किंनु स्मरन् कु
रुश्रेष्ठ मरणे पर्युपास्थिते ॥ प्राप्नुयां पर
मां सिद्धिं श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः॥ ६ ॥
भीष्म उवाच ॥ तद्युक्तं स्वहितं सूक्ष्मं
प्रश्नमुक्तं त्वयाऽनघ ॥ शृणुष्वावहितो
राजन्नारदेन पुरा श्रुतम् ॥ ७ ॥ श्रीव
त्सांकं जगद्बीजमनंतंलोकसाक्षिणम् ॥

पुरा नारायणं देवं नारदः परिपृष्टवान्
॥ ८ ॥ नारद उवाच ॥ त्वमक्षरं परं ब्र
ह्म निर्गुणं तमसः परम् ॥ आहुर्वेद्यं परं
धाम ब्रह्माणं कमलोद्भवम् ॥९॥ भ
गवन् भूतभव्येश श्रद्धधानैर्जितेंद्रियैः॥
कथं भक्तै र्विचिंत्योऽसि योगिभिर्मोक्ष
कांक्षिभिः॥ १०॥ किं नु जाप्यं जपेन्नि

त्यं कल्य उत्थाय मानवः ॥ कथं जपे
त्सदा ध्यायेद् ब्रूहि तत्त्वं सनातनम्
॥ ११ ॥ भीष्म उवाच श्रुत्वा च तस्य
देवर्षेर्वाक्यं वाक्यविशारदः ॥ प्रोवाच
भगवान्विष्णुर्नारदाय च धीमते ॥ १२ ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ हंत ते कथयिष्या
मि इमां दिव्यामनुस्मृतिम् ॥ मरणे

मामनुस्मृत्य प्राप्नोति परमां गतिम्
॥ १३ ॥ यामधीत्य प्रयाणे तु मद्भा
वायोपपद्यते ॥ ॐकारमग्रतः कृत्वा
मां नमस्कृत्य नारद ॥ १४ ॥ एकाग्रः
प्रयतो भूत्वा इमं मंत्रमुदीरयेत् ॥ ॐ
नमो भगवते वासुदेवाय इत्ययम्॥ १५
अवशेनापि यन्नाम्नि कीर्तिते सर्वपात

कैः ॥ पुमान् विमुच्यते सद्यः सिंहत्र
स्तैर्मृगैरिव ॥ १६ ॥ क्षराक्षरविसृष्टस्तु
प्रोच्यते पुरुषोत्तमः ॥ अव्यक्तं शाश्व
तं देवं प्रभवं पुरुषोत्तमम् ॥ १७ ॥ प्र
पद्ये पुंडरीकाक्षं देवं नारायणं हरिम् ॥
लोकनाथं सहस्राक्षमक्षरं परमं पदम्
॥ १८ ॥ भगवंतं प्रपन्नोऽस्मि भूतभव्य

भवत्प्रभुम् ॥ स्रष्टारं सर्वलोकानामनं
तं विश्वतोमुखम् ॥ १९ ॥ पद्मनाभं
हृषीकेशं प्रपद्ये सत्यमच्युतम् ॥ हिर
ण्यगर्भममृतं भूगर्भं तमसः परम् ॥ २०
प्रभोः प्रभुमनाद्यं च प्रपद्ये तंरविप्रभ
म् ॥ सहस्रशीर्षकं देवं महर्षे सत्त्वभा
वनम् ॥ २१ ॥ प्रपद्ये सूक्ष्ममचलं वरेण्य

मनघं शुचिम् ॥ नारायणं पुराणेशं यो
गावासं सनातनम् ॥ २२ ॥ संयोगं स
र्वभूतानां प्रपद्ये ध्रुवमीश्वरम् ॥ यः पुरा
प्रलये प्राप्ते नष्टे स्थावरजंगमे ॥ २३ ॥
ब्रह्मादिषु प्रलीनेषु नष्टे लोके चराचरे ॥
एकस्तिष्ठति विश्वात्मा स मे विष्णुः प्र
सीदतु ॥ २४ ॥ यः प्रभुः सर्वलोकानां

येन सर्वमिदं ततम् ॥ चराचरगुरुर्देवः
स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ २५ ॥ आभूत
संप्लवे चैव प्रलीने प्रकृतौ महान् ॥ यो
ऽवतिष्ठति विश्वात्मा स मे विष्णुः प्रसी
दतु ॥ २६ ॥ येन क्रांतास्त्रयो लोका दा
नवाश्च वशीकृताः ॥ शरण्यः सर्वलोका
नां स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ २७ ॥ यस्य

हस्ते गदा चक्रं गरुडो यस्य वाहनम् ॥
शंखः करतले यस्य स मे विष्णुः प्रसीद
तु ॥ २८ ॥ कार्यं क्रिया च करणं कर्ता
हेतुः प्रयोजनम् ॥ अक्रियाकरणे कार्यै
स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ २९ ॥ चतुर्भि
श्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां पंचभिरेव च ॥
हूयते च पुनर्द्वाभ्यां स मे विष्णुः प्रसी

दतु॥३०॥शर्मीगर्भस्य यो गर्भस्तस्य ग
र्भस्य योरिपुः॥रिपुगर्भस्ययोगर्भः स मे
विष्णुः प्रसीदतु॥३१॥ अग्निसोमार्कता
राणां ब्रह्मरुद्रेंद्रयोगिनाम् ॥यस्तेजयति
तेजांसि समे विष्णुः प्रसीदतु ॥ ३२ ॥प
र्जन्यः पृथिवी सस्यं कालो धर्मः क्रिया
फलम् ॥ गुणाकरः स मे बभ्रुर्वासुदेवः प्र

सीदतु ॥ ३३ ॥ योगावास नमस्तुभ्यं
सर्ववास वरप्रद ॥ हिरण्यगर्भ यज्ञांग
पंचगर्भ नमोऽस्तु ते ॥ ३४ ॥ चतुर्भू
तपरं धाम लक्ष्म्यावास सदाच्युत ॥
शब्दादिवासनान्योऽसि वासुदेव प्रधा
नकृत् ॥ ३५ ॥ अजः संगमनःपार्थोत्थ
मूर्तिर्विश्वमूर्तिधृक् ॥ श्रीः कीर्तिः पंच

कालज्ञो नमस्ते ज्ञानसागर ॥ ३६ ॥ अ
व्यक्ताद्व्यक्तमुत्पन्नमव्यक्ताद्यः परात्प
रः ॥ यस्मात् परतरं नास्ति तमस्मि
शरणं गतः ॥ ३७ ॥ चिंतयंतो त्वजं
नित्यं ब्रह्मेशानादयः सुराः ॥ निश्चयं
नाधिगच्छंति तमस्मि शरणं गतः ३८
जितेंद्रिया जितात्मानो ज्ञानध्यानप

रायणाः ॥ यं प्राप्य न निवर्तंते तम
स्मि शरणं गतः ॥ ३९ ॥ एकांशेन
जत्कृत्स्नमवष्टभ्य स्थितः प्रभुः ॥ अ
ग्राह्यो निर्गुणो नित्यस्तमास्मि शरणं ग
तः ॥ ४० ॥ सोमार्काग्निमयं तेजो या च
तारामयी द्युतिः ॥ दिवि संजायते तेजः
स महात्मा प्रसीदतु ॥ ४१ ॥ गुणात्मा

निर्गुणश्चान्यो रश्मिवांश्चेतनो ह्यजः ॥
सूक्ष्मः सर्वगतो देहः स महात्मा प्रसी
दतु ॥४२॥ अव्यक्तं सदधिष्ठानमचिंत्यं
तमसः परम् ॥ प्रकृतिःप्रकृतिं भुंक्ते स म
हात्मा प्रसीदतु ॥ ४३ ॥क्षेत्रज्ञःपंचधा भुं
क्ते प्रकृतिं पंचभिर्मुखैः महागुणांश्च
यो भुंक्ते स महात्मा प्रसीदतु ॥ ४४ ॥

सांख्ययोगाश्च ये चान्ये सिद्धाश्च पर
मर्षयः ॥ यं विदित्वा विमुच्यंते स म
हात्मा प्रसीदतु ॥ ४५ ॥ अतींद्रिय न
मस्तुभ्यं लिंगैर्व्यक्तैर्न मीयसे ॥ ये च
त्वां नाभिजानंति तमस्मि शरणं गतः
॥ ४६ ॥ कामक्रोधविनिर्मुक्ता रागद्वे
षविवर्जिताः ॥ अन्यभक्ता न जानंति

न पुनर्नारकी जनः ॥ ४७ ॥ एकांति
नो हि निर्द्वंद्वा निराशाः कर्मकारिणः ॥
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणस्त्वां विशंतिमन
स्विनः ॥ ४८ ॥ अशरीरं शरीरस्थं
समं सर्वेषु देहिषु ॥ पापपुण्यविनिर्मु
क्ता भक्तास्त्वांपर्युपासते ॥४९ ॥ अ
व्यक्तबुद्ध्यहंकारमनोभूतेंद्रियाणि च ॥

त्वयि तानि न तेषु त्वं तेषु तानि न
ते त्वयि ॥ ५० ॥ एकत्वाय च नान
न्यं ये विदुर्यांति ते परम् ॥ समत्वमिह
कांक्षेयं भक्त्या वै नान्यचेतसा ॥५१॥
चराचरमिदं सर्वं भूतग्रामं चतुर्विधम् ॥
त्वयि तंतौ च तत्प्रोतं सूत्रे मणिगणा
इव॥५२॥स्रष्टा भोक्तासि कूटस्थो त्वयिचिं

त्यः सर्वसंज्ञितः ॥ अकर्ता हेतुरहितः
पृथगात्मा व्यवस्थितः ॥ ५३ ॥ न मे
भूतेषु संयोगः पुनर्भवतु जन्मनि ॥ अ
हंकारेण बुद्ध्या वा न मे योगस्त्रिभि
र्गुणैः ॥ ५४ ॥ न मे धर्मो ह्यधर्मो वा ना
रंभो जन्म वा पुनः ॥ जरामरणमोक्षा
र्थं त्वां प्रपन्नोऽस्मि सर्वगम् ॥ ५५ ॥ वि

षयैरिंद्रियैश्चापि न मे भूयः समाग
मः ॥ ईश्वरोऽसि जगन्नाथ किमतः प
रमुच्यते ॥ ५६ ॥ भक्तानां यद्धितं देव
तत्ते हि त्रिदशेश्वर ॥ पृथिवीं यातु मे
घ्राणं यातु मे रसनं जलम् ॥ ५७ ॥ रू
पं हुताशने यातु स्पर्शो मे यातु मारु
ते ॥ श्रोत्रमाकाशमभ्येतु मनो वैकारि

कं पुनः ॥ ५८ ॥ इंद्रियाणि गुणान्यांतु
स्वेषु स्वेषु च योनिषु ॥ पृथिवी यातु स
लिलमापोऽग्निमनलोऽनिलम् ॥ ५९ ॥
वायुराकाशमभ्येतु मनश्चाकाशमेव
च ॥ अहंकारं मनो यातु मोहनं सर्व
देहिनाम् ॥ ६० ॥ अहंकारस्तथा बुद्धिं
बुद्धिरव्यक्तमेव च ॥ प्रधानं प्रकृतिं या

तु गुणसाम्ये व्यवस्थिते ॥ ६१ ॥ विस
र्गः सर्वकरणैर्गुणभूतैश्च मे भवेत् ॥ स
त्वं रजस्तमश्चैव प्रकृतिं प्रविशंतु मे
॥ ६२ ॥ नैष्कैवल्यपदं देव कांक्षेऽहंते
परंतप ॥ एकीभावस्त्वया मेऽस्तु न मे
जन्म भवेत् पुनः ॥ ६३ ॥ नमो भग
वते तस्मै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ त्वद्गु

द्धिस्त्वद्गतप्राणस्त्वद्भक्तस्त्वत्परायणः
॥ ६४ ॥ त्वामेवाहं स्मरिष्यामि मर
णे पर्यवास्थिते ॥ पूर्वदेहे कृता ये मे व्या
धयः प्रविशंतु माम् ॥ ६५ ॥ अर्दयंतु
च मां दुःखान्यृणं मे प्रतिमुच्यताम् ॥
अनुध्येयोऽसि मे देव न मे जन्म भ
वेत्पुनः ॥ ६६ ॥ अस्माद् ब्रवीमि कर्मा

णि ऋणं मे न भवेदिति ॥ उपतिष्ठंतु
मां सर्वे व्याधयः पूर्ववंचिताः॥६७॥अ
नृणो गंतुमिच्छामि तद्विष्णोः परमं प
दम् ॥ अहं भगवतस्तस्यमम वासःसना
तनः ॥६८॥ तस्याहं न प्रणश्यामि स च
मे न प्रणश्यति ॥ कर्मेंद्रियाणि संयम्य
पंचभूतेंद्रियाणि च ॥६९॥दशेंद्रियाणि

मनसि अहंकारं तथा मनः ॥ अहंकारं
तथा बुद्धौ बुद्धिमात्मनि योजयेत् ॥७०
आत्मबुद्धींद्रियं पश्येद्बुद्ध्याबुद्धेः परात्प
रम् ॥ एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मान
मात्मना ॥ ७१ ॥ ततोबुद्धेः परं बुद्ध्वा
लभते न पुनर्भवम् ॥ मयायमिति त
स्याहं येन सर्वमिदं ततम् ॥ ७२ ॥ आ

त्मन्यात्मनि संयोज्य परात्मानमनु
स्मरेत् ॥ नमो भगवते तस्मै देहिनां प
रमात्मने ॥ ७३ ॥ नारायणाय भक्ता
य एकनिष्ठाय शाश्वते ॥ हृदिस्थाय च
भूतानां सर्वेषां च महात्मने ॥ ७४ ॥
इमामनुस्मृतिं दिव्यां वैष्णवीं पापना
शिनीम् ॥ स्वपन्विबुद्धश्च पठेद्यत्र यत्र

समभ्यसेत् ॥ ७५॥ मरणे समनुप्राप्ते
यदेकं मामनुस्मरेत् ॥ अपि पापसमा
चारः स याति परमां गतिम् ॥ ७६ ॥
यद्यहंकारमाश्रित्य यज्ञदानतपः क्रि
याः॥ कुर्वन् फलमवाप्नोति पुनरावर्त
नं च तत् ॥ ७७ ॥ अभ्यर्चयन् पितॄ
न् देवान् पठन् जुह्वन् बलिंददन् ॥ ज्व

लक्ष्मीं स्मरेद्यो मां लभते परमां गति
म् ॥ ७८ ॥ यज्ञो दानं तपश्चैव पावना
नि मनीषिणाम् ॥ यज्ञदानतपस्तस्मा
त्कुर्याद्रागविवर्जितः ॥ ७९ ॥ पौर्णमा
स्याममावास्यां द्वादश्यां च तथैव च ॥
श्रावयेच्छ्रद्दधानश्च मद्भक्तश्च विशेषतः
॥ ८० ॥ नम इत्येव यो ब्रूयान्मद्भक्तःश्र

द्धयान्वितः ॥ तस्याक्षयो भवेल्लोकः श्व
पाकस्यापि नारद ॥ ८१ ॥ किं पुनर्ये भ
जंते मांसाधका विधिपूर्वकम् ॥ श्रद्धा
वंतो यतात्मानस्ते यांति परमां गतिम्
॥ ८२ ॥ कर्माण्याद्यंतवंतीह मद्भक्तो
ऽनंतमश्नुते ॥ मामेव तस्माद्देवर्षे ध्या
हि नित्यमतंद्रितः ॥ ८३ ॥ अज्ञानां

चैव यो ज्ञानं दद्याद्धर्मोपदेशतः ॥ कृ
त्स्नां वा पृथिवीं दद्याद्येन तुल्यं न तत्
फलम् ॥ ८४ ॥ तस्मात्प्रदेयं साधुभ्यो
जपं बंधभयापहम् ॥ अवाप्स्यति ततः
सिद्धिं प्राप्स्यते च पदं मम ॥ ८५ ॥ अ
श्वमेधसहस्रैश्च वाजपेयशतैरपि ॥
नासौ परमवाप्नोति मद्भक्तैर्यदवाप्यते

॥ ८६ ॥ भीष्म उवाच ॥ हरेः पृष्टं पुरा
तेन नारदेन सुरर्षिणा ॥ यदुवाच ततः
शंभुस्तदुक्तं समनुव्रतः ॥ ८७ ॥ त्वम
प्येकमना भूत्वा ध्याहि ध्येयं गुणाधि
कम् ॥ भजस्व सर्वभावेन परमात्मान
मव्ययम् ॥ ८८ ॥ श्रुत्वैवं नारदो वाक्यं
दिव्यं नारायणोदितम् ॥ अत्यंतं भक्ति

मान् देव एकांतित्वमुपेयिवान् ॥ ८९ ॥
नारायणमृषिं देवं दशवर्षाण्यनन्यभा
क् ॥ इमं जपित्वा चाप्नोति तद्विष्णोः
परमं पदम् ॥ ९० ॥ किं तस्य बहुभि
र्मंत्रैः किं तस्य बहुभिर्व्रतैः ॥ नमो ना
रायणायेति मंत्रः सर्वार्थसाधकः॥ ९१ ॥
किं तस्य दानैः किं तीर्थैः किं तपोभिः

किमध्वरैः ॥ यो नित्यं ध्यायते देवं
नारायणमनन्यधीः ॥ १२ ॥ ये नृशंसा
दुरात्मानः पापाचाररतास्तथा ॥ तेऽपि
यांति परं स्थानं नारायणपरायणाः
॥ १३ ॥ अनन्यया मंदबुद्ध्या प्रतिभा
ति दुरात्मनाम् ॥ कुतर्काज्ञानदृष्टीनां
विभ्रांतेंद्रियवर्त्मनाम् ॥ १४ ॥ नमो

नारायणायेति ये विदुर्ब्रह्म शाश्वतम् ॥
अंतकाले जपायांति तद्विष्णोः परमंप
दम् ॥ १५ ॥ आचारहीनोऽपि मुनिप्र
वीर भक्त्याविहीनोऽपि विनिंदितो
ऽपि ॥ किं तस्य नारायणशब्दमात्रतो वि
मुक्तपापो विशतेऽच्युतां गतिम् ॥ १६॥
कांतारवनदुर्गेषु कृच्छ्रेष्वापत्सु संयुगे ॥

दस्युभिः सन्निरुद्धश्च नामाभिमां प्रकी
र्तयेत् ॥ १७ ॥ जन्मांतरसहस्रेषु तपो
ध्यानसमाधिभिः ॥ नराणां क्षीणपा
पानां कृष्णे भक्तिः प्रजायते ॥ १८ ॥
नाम्नोऽस्ति यावती शक्तिः पापनिर्हर
णे हरेः ॥ श्वपचोऽपि नरः कर्तुं क्षमस्ता
वन्न किल्बिषम् ॥ १९ ॥ न तावत्पाप

मस्तीह यावन्नामाहृतं हरेः ॥ अतिरेक
भयादाहुः प्रायश्चित्तांतरं वृथा ॥ १०० ॥
गत्वा गत्वा निवर्तंते चंद्रसूर्यादयो ग्र
हाः ॥ अद्यापि न निवर्तंते द्वादशाक्षर
चिंतकाः ॥ १०१ ॥ न वासुदेवात्परम
स्ति मंगलं न वासुदेवात्परमस्ति पाव
नम् ॥ न वासुदेवात्परमस्ति दैवतं तं वा

अ. सुदेवं प्रणमन्न सीदति ॥ १०२ ॥ इमां स्मृ.
१९ रहस्यां परमामनुस्मृतिं योऽधीत्य
बुद्धिं लभते च नैष्ठिकीम् ॥ विहाय पा
पं विनिमुच्य संकटात् स वीतरागो वि
चरेन्महीमिमाम् ॥ १०३ ॥ इति श्री
मन्महाभारते शतसाहस्र्यां संहितायां १९
वैयासक्यामानुशासनिके पर्वणि दा

नधर्मे श्रीविष्णोर्दिव्यमनुस्मृतिस्तोत्रं संपूर्णम् शुभं भवतु ॥ ॥ ॥ ॥

॥ इति अनुस्मृतिः समाप्ता ॥

॥ अथ गजेंद्रमोक्षः प्रारभ्यते ॥

गजेंद्रमोक्ष

श्रीगणेशाय नमः॥ श्रीगोपालकृष्णाय
नमः ॥ शतानीक उवाच ॥ मया हि
देवदेवस्य विष्णोरमिततेजसः ॥ श्रुताः
संभूतयः सर्वा गदतस्तव सुव्रत ॥ १ ॥ य
दि प्रसन्नो भगवाननुग्राह्योऽस्मि वा य
दि ॥ तदहं श्रोतुमिच्छामि नृणां दुःस्व
प्ननाशनम् ॥ २ ॥ स्वप्नादिषु महाभाग द्द

श्यंते ये शुभाशुभाः ॥ फलानि च प्रय
च्छंति तद्गुणान्येव भार्गव ॥ ३ ॥ तादृ
क् पुण्यं पवित्रं च नृणामतिशुभप्रदम् ॥
दुष्टस्वप्नोपशमनं तन्मे विस्तरतो वद
॥ ४ ॥ शौनक उवाच ॥ इदमेव महा
भाग पृष्टवान्स्वपितामहम् ॥ भीष्मं ध १
र्मभृतां श्रेष्ठं धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ ५ ॥

भीष्म उवाच ॥ आद्यं पुरुषमीशानं पु
रुहूतं पुरातनम् ॥ ऋतमेकाक्षरं ब्रह्म व्य
क्ताव्यक्तं सनातनम् ॥ ६ ॥ असच्च सच्च
यद्विश्वं नित्यं सदसतः परम् ॥ परं परा
णां स्रष्टारं पुराणं परमव्ययम् ॥ ७॥ मां
गल्यं मंगलं विष्णुं वरेण्यमनघं शुचि
म् ॥ नमस्कृत्य हृषीकेशं चराचरगुरुं

हरिम् ॥८॥ प्रवक्ष्यामि महापुण्यं कृष्ण
द्वैपायनस्य च॥ येनोक्तेन श्रुतेनापि न
श्यते सर्वपातकम् ॥ ९ ॥ नारायणस
मो देवो न भूतो न भविष्यति ॥ एतेन
सत्यवाक्येन सर्वार्थान् साधयाम्यहम्
॥ १० ॥ किं तस्य बहुभिर्मंत्रैः किं तस्य
बहुभिर्व्रतैः ॥ नमो नारायणायेति मं

त्र: सर्वार्थसाधक: ॥ ११ ॥ जज्ञे बहुज्ञं
परमत्युदारं यं द्वीपमध्ये सुतमात्मवं
तम् ॥ पराशराद्गंधवती महर्षेस्तस्मै न
मोऽज्ञानतमोनुदाय ॥ १२ ॥ नमो भ
गवते तस्मै व्यासायामिततेजसे॥यस्य
प्रसादाद्वक्ष्यामि नारायणकथामिमा
म् ॥ १३ ॥ वैशंपायनमासीनं पुराणो

क्तिविचक्षणम् ॥ इममर्थं स राजर्षिः पृ
ष्टवान् जनमेजयः ॥ १४ ॥ जनमेज
य उवाच ॥ किं जपन्मुच्यते पापात्
किं जपन्सुखमश्नुते ॥ दुःस्वप्ननाशनं
पुण्यं श्रोतुमिच्छामि मानद ॥ १५ ॥ वै
शंपायन उवाच ॥ एवमेव पुरा प्रश्नं पृ
ष्टवांस्ते पितामहः ॥ भीष्मं वै व्रतिनां

श्रेष्ठं तं चाहं कथयामि ते ॥ १६ ॥ दे
वव्रतं महाप्राज्ञं सर्वशास्त्रविशारदम् ॥
विनयेनोपसंगम्य पर्यपृच्छद्युधिष्ठिरः
॥१७॥युधिष्ठिर उवाच ॥ दुःस्वप्नदर्शनं
घोरमवेक्ष्य भरतर्षभ ॥ प्रयतः किं ज
पेज्जाप्यं विबुद्धः किमनुस्मरेत् ॥१८॥
कस्य कुर्यान्नमस्कारं प्रातरुत्थाय मान

वः ॥ किं च ध्यायेत सततं किं पूज्यं
वा भवेत्सदा ॥ १९ ॥ पितामहप्रसादे
न बुद्धिभेदो भवेन्न मे ॥ तदहं श्रोतुमि
च्छामि ब्रूहि नो वदतां वर ॥ २० ॥ भी
ष्म उवाच ॥ शृणु राजन्महाबाहो क
थयिष्येह शांतिकम् ॥ दुःस्वप्नदर्शने ४
जाप्यं यद्वा नित्यं समाहितैः ॥ २१ ॥

अत्राप्युदाहरंतीममितिहासं पुरातनम् ॥ गजेंद्रमोक्षणं पुण्यं कृष्णस्याद्भुतकर्मणः ॥ २२ ॥ सर्वरत्नमयः श्रीमांस्त्रिकूटो नाम पर्वतः ॥ सुतः पर्वतराजस्य सुमेरोर्भास्करद्युतेः ॥ २३ ॥ क्षीरोदजलवीच्युग्रैर्धौतामलशिलातलः ॥ उत्थितः सागरं भित्त्वा देवर्षिगणसेवितः

॥ २४ ॥ अप्सरोभिः परिवृतः श्रीमान्
प्रस्रवणाकुलः ॥ गंधर्वैः किन्नरैर्यक्षैःसि
द्धचारणपन्नगैः ॥ २५ ॥ मृगैः सिंहैर्ग
जेंद्रैश्च वृतगात्रो विराजते ॥ पुन्नागैः क
र्णिकारैश्च सुबिल्वैर्दिव्यपाटलैः ॥ २६॥
चूतनिंबकदंबैश्च चंदनागरुचंपकैः ॥शा
लैस्तालैस्तमालैश्च तरुभिश्चार्जुनैस्तथा

॥ २७ ॥ बकुलैः कुंदपुष्पैश्च सरलैर्देवदा
रुभिः ॥ मंदारकुसुमैश्चान्यैः पारिजातै
श्च सर्वशः ॥ २८ ॥ एवं बहुविधैर्वृक्षैः
सर्वतः समलंकृतः ॥ नानाधात्वंकितैः
शृंगैः प्रस्रवद्भिः समंततः ॥ २९ ॥ शोभितो
रुचिरप्रख्यैस्त्रिभिर्विस्तीर्णसानुभिः ॥
मृगैः शाखामृगैः सिंहैर्मातंगैश्च सदा

मदैः ॥ ३० ॥ जीवजीवकसंघुष्टं चको
रशिखिनादितम् ॥ तस्यैकं कांचनं शृंगं
सेव्यते यद्दिवाकरः ॥ ३१ ॥ नानापुष्प
समाकीर्णं नानाशृंगैः समाकुलम् ॥ द्वि
तीयं राजतं शृंगं सेव्यते यन्निशाकरः
॥ ३२ ॥ पांडुरांबुदसंकाशं तुषारचयस
न्निभम् ॥ वज्रेंद्रनीलवैडूर्यतेजोभिर्भा

सयन्नभः ॥ ३३ ॥ तृतीयं ब्रह्मसदनं
प्रकृष्टं शृंगमुत्तमम् ॥ पद्मरागसमप्रख्यं
तारागणसमन्वितम् ॥ ३४ ॥ नैतत्कृत
घ्नाः पश्यंति न नृशंसा न नास्तिकाः ॥
नातप्ततपसो लोके ये च पापकृतो ज
नाः ॥ ३५ ॥ नानाराधितगोविंदाः शै
लं पश्यंति मानवाः ॥ तस्य सानुमतः पृ

ष्ठ सरः कांचनपंकजम् ॥ ३६ ॥ का
रंडवसमाकीर्णं राजहंसोपशोभितम् ॥
मत्तभ्रमरसंघुष्टं चकोरशिखिनादितम्
॥ ३७ ॥ कमलोत्पलकह्लारपुंडरीकोप
शोभितम् ॥ कुमुदैः ॥ शतपत्रैश्च कांच
नैः समलंकृतम् ॥ ३८ ॥ पद्मैर्मरकतप्र
ख्यैः पुष्पैः कांचनसन्निभैः ॥ गुल्मैःकी

चक्रवेणूनां समंतात्परिवारितम् ॥ ३९ ॥
अत्यद्भुतं महास्थानं विचित्रशिखराकु
लम् ॥ शतयोजनविस्तीर्णं शतयोजन
मायतम् ॥ ४० ॥ पंचयोजनमूर्धानं
सर एतत्प्रमाणतः ॥ हिमखंडोदकं रा
जन् सुस्वादममृतोपमम् ॥ ४१ ॥ त्रैलो
क्येऽदृष्टपूर्वं च यत्तत्सरमनुत्तमम् ॥

सुप्रसन्नं सरो दिव्यं देवानामपि दुर्लभ
म् ॥ ४२ ॥ खातेन द्विगुणं प्रोक्तं शर
द्यौरिव निर्मलम् ॥ उपहाराय देवानां
सिद्धाद्यार्चितपंकजम् ॥ ४३ ॥ तस्मिन्स
रसि दुष्टात्मा विरूपोऽतर्जलाशयः ॥
आसीद् ग्राहो गजेंद्राणांदुराधर्षोमहा
बलः ॥ ४४ ॥ अथ दंतोज्ज्वलमुखः क

दाचिद्गजयूथपः ॥ आजगाम तृषाक्रां
तः करेणुपरिवारितः ॥ ४५ ॥ मदस्रा
वी जलाकांक्षी पादचारीव पर्वतः ॥
वासयन्मदगंधेन महानैरावतोपमः
॥ ४६ ॥ गजो ह्यंजनसंकाशो मदाच्च
लितलोचनः ॥ तृषितः पानकामोऽय
मवतीर्णश्च तत्सरः ॥ ४७ ॥पिबतस्त

स्य तत्तोयं ग्राहश्च समपद्यत ॥ सुलीनः
पंकजवने यूथमध्यगतः करी ॥ ४८ ॥
गृहीतस्तेन रौद्रेण ग्राहेणातिबलीय
सा ॥ पश्यंतीनांकरेणूनां क्रोशंतीनां
सुदारुणम् ॥ ४९ ॥ नीयते पंकजवने
ग्राहेणाव्यक्तमूर्तिना ॥ गजो ह्याकर्षते
तीरं ग्राहश्चाकर्षते जलम् ॥ ५० ॥ तयो

युद्धं महाघोरं दिव्यवर्षसहस्रकम् ॥ वा
रुणैः संयुतः पाशैर्निष्प्रयत्नगतिः कृतः
॥ ५१ ॥ वेष्ट्यमानः स घोरैस्तु पाशैर्ना
गो दृढैस्तथा ॥ विस्फूर्जितमहाशक्ति
र्विक्रोशंश्च महारवान् ॥ ५२ ॥ व्यथितः
स निरुत्साहो गृहीतो घोरकर्मणा ॥
परमापदमापन्नो मनसाचिंतयद्धरिम्

॥ ५३ ॥ स तु नागवरः श्रीमान्नाराय
णपरायणः ॥ तमेव शरणं देवं गतः स
र्वात्मना तदा ॥ ५४ ॥ एकाग्रो निगृ
हीतात्मा विशुद्धेनांतरात्मना ॥ नैक
जन्मांतराभ्यासाद्भक्तिमान् गरुडध्व
जे ॥ ५५ ॥ नान्यंदेवं महादेवात् पू
जयामास केशवात् ॥ दिग्बाहुं स्वर्ग

मूर्धानं भूः पादं गगनोदरम् ॥ ५६ ॥ आ
दित्यचंद्रनयनमनंतं विश्वतोमुखम् ॥
भूतात्मानं च मेघाभं शंखचक्रगदाध
रम् ॥ ५७ ॥ सहस्रशुभनामानमादि
देवमजं विभुम् ॥ संगृह्यपुष्कराग्रेण
कांचनं कमलोत्तमम् ॥ ५८ ॥ निवेद्य
मनसा ध्यात्वा पूजां कृत्वा जनार्दने ॥

आपद्विमोक्षमान्विच्छन् गजः स्तोत्रमु
दीरयत् ॥ ५९ ॥ गजेंद्र उवाच ॥ ॐन
मो मूलप्रकृतये अजिताय महात्मने॥
अनाश्रयाय देवाय निःस्पृहाय नमो
नमः ॥ ६० ॥ नम आद्याय बीजाय
आर्षेयाय प्रवर्तिने ॥ अनंताय च नै
काय अव्यक्ताय नमो नमः ॥ ६१ ॥

नमो गुह्याय गूढाय गुणाय गुणधर्मि
णे ॥ अतर्क्यायाप्रमेयाय अतुलाय न
मो नमः ॥ ६२ ॥ नमः शिवाय शांता
य निश्चयाय यशस्विने ॥ सनातनाय
पूर्वाय पुराणाय नमो नमः ॥ ६३ ॥ न
मो जगत्प्रतिष्ठायगोविंदाय नमो न
मः ॥ नमो देवाधिदेवाय स्वभावाय न

मो नमः ॥ ६४ ॥ नमोऽस्तु पद्मनाभा
य सांख्ययोगोद्भवायच॥विश्वेश्वराय
देवाय शिवाय हरये नमः॥ ६५॥न
मोस्तु तस्मै देवाय निर्गुणायगुणात्म
ने ॥ नारायणाय देवायदेवानां पतये
नमः ॥ ६६ ॥ नमो नमः कारणवाम
नाय नारायणायामितविक्रमाय ॥ श्री

शार्ङ्गचक्रासिगदाधराय नमोऽस्तु त
स्मै पुरुषोत्तमाय ॥ ६७ ॥ गुह्याय वेद
निलयाय महोदराय सिंहाय दैत्य
निधनाय चतुर्भुजाय ॥ ब्रह्मेंद्ररुद्रमुनि
चारणसंस्तुताय देवोत्तमाय वरदाय
नमोऽच्युताय ॥ ६८ ॥ नागेंद्रभोगश
यनासनसुप्रियाय गोक्षीरहेमशुकनी

लघनोपमाय ॥ पीतांबराय मधुकैटभ
नाशनाय विश्वाय चारुमुकुटाय नमो
ऽक्षराय ॥ ६९ ॥ नाभिप्रजातकमला
सनसंस्तुताय क्षीरोदकार्णवनिकेतय
शोधराय ॥ नानाविचित्रमुकुटांगदभू
षणाय योगेश्वराय विरजाय नमोवरा
य ॥ ७० ॥ भक्तिप्रियाय वरदीप्तसुद

र्शनाय फुल्लारविंदविपुलायतलोचना
य ॥ देवेंद्रविघ्नशमनोद्यतपौरुषाय ना
रायणाय वरदाय नमोऽच्युताय ॥७१॥
नारायणाय परलोकपरायणाय काला
य कालकमलायतलोचनाय ॥ रामा
य रावणविनाशकृतोद्यमाय धीराय
धीरतिलकाय नमो वराय ॥ ७२ ॥ प

ग्रासनाय मणिकुंडलभूषणाय कंसांत
काय शिशुपालविनाशनाय ॥ गोवर्ध
नाय सुरशत्रुनिकृंतनाय दामोदराय
विरजाय नमो वराय ॥ ७३ ॥ ब्रह्माय
नाय त्रिदशायनाय लोकैकनाथाय हि
तात्मकाय ॥ नारायणायार्तिविनाश
नाय महावराहाय नमस्करोमि ॥ ७४॥

कूटस्थमव्यक्तमचिंत्यरूपं नारायणं
कारणमादिदेवम् ॥ युगांतशेषं पुरुषं
पुराणं तं वासुदेवं शरणं प्रपद्ये ॥ ७५ ॥
अदृश्यमच्छेद्यमनंतमव्ययं महर्षयो
ब्रह्ममयं सनातनम् ॥ विंदंति यं वै पु
रुषं पुरातनं तं वासुदेवं शरणं प्रपद्ये
॥ ७६ ॥ उत्तिष्ठतस्तस्य जलोरुकुक्षे

महावराहस्य महीं विदार्य ॥ विधुन्व
तो वेदमयं शरीरं लोकांतरस्थं मुनयो
गृणंति ॥ ७७ ॥ योगेश्वरं चारुविचित्र
मौलिं ज्ञेयं समस्तं प्रकृतेः परस्थम् ॥
क्षेत्रज्ञमात्मप्रभवं वरेण्यं तं वासुदेवं
शरणं प्रपद्ये ॥ ७८ ॥ कार्यक्रियाकार
णमप्रमेयं हिरण्यबाहुं वरपद्मनाभम् ॥

महाबलं वेदनिधिं सुरोत्तमं तं वासुदे
वं शरणं प्रपद्ये ॥ ७९ ॥ किरीटकेयूर
महार्हनिष्कैर्मण्युत्तमालंकृतसर्वगात्र
म् ॥ पीतांबरं कांचनचित्रनद्धमालाध
रं केशवमभ्युपैमि ॥ ८० ॥ भवोद्भवं
वेदविदांवारिष्ठं योगात्मकं सांख्यविदां
वरिष्ठम् ॥ आदित्यचंद्राग्निवसुप्रभावं

प्रभुं प्रपद्येऽच्युतमात्मवंतम् ॥ ८१ ॥
यदक्षरं ब्रह्म वदंति सर्वगं निशम्य य
न्मृत्युमुखात्प्रमुच्यते ॥ तमीश्वरं युक्त
मनुत्तमैर्गुणैः सनातनं लोकगुरुं नमा
मि ॥ ८२ ॥ नमस्तस्मै वराहाय लील
योद्धरते महीम् ॥ खुरमध्यगतो यस्य
मेरुः खरखुरायते ॥ ८३ ॥ श्रीवत्सांकंम

हादेवं देवगुह्यमनूपमम् ॥ प्रपद्ये सूक्ष्म
मचलं वरेण्यमभयप्रदम् ॥ ८४ ॥ प्रभ
वं सर्वभूतानां निर्गुणं परमेश्वरम् ॥ प्र
पद्ये मुक्तसंगानां यतीनां परमां गति
म् ॥ ८५ ॥ प्रभवं तं गुणाध्यक्षमक्षरं
परमं पदम् ॥ शरण्यं शरणार्तानां प्रप
द्ये भक्तवत्सलम् ॥ ८६ ॥ त्रिविक्रमं त्रि

लोकेशं सर्वेषां प्रपितामहम् ॥ योगा
त्मानं महात्मानं प्रपद्येऽहं जनार्दनम्
॥ ८७ ॥ आदिदेवमजं विष्णुं व्यक्ताव्य
क्तं सनातनम् ॥ नारायणमणीयांसं प्र
पद्ये ब्राह्मणप्रियम् ॥ ८८ ॥ अकूपाराय
देवाय नमः सर्वमहाद्युते ॥ प्रपद्ये देव
देवेशमणीयांसमणोः सदा ॥ ८९ ॥ एका

य लोकनाथाय परतः परमात्मने ॥ न
मःसहस्रशिरसे अनंताय नमोनमः १०
तमेव परमं देवमृषयो वेदपारगाः ॥
कीर्तयंति च सर्वे वै ब्रह्मादीनां पराय
णम् ॥ ११ ॥ नमस्ते पुंडरीकाक्ष भक्ता
नामभयंकर ॥ सुब्रह्मण्य नमस्तेऽस्तु
त्राहिमां शरणागतम् ॥ १२ ॥ तावद्भव

ति मे दुःखं चिंता संसारसागरे ॥ याव
त्कमलपत्राक्षं न स्मरामि जनार्दनम् ॥
॥ १३ ॥ भीष्म उवाच ॥ भक्तिं तस्य
तु संचिंत्य नागस्यामोघसंस्तवात् ॥ प्री
तिमानभवद्राजञ्छ्रुत्वा चक्रगदाधरः
॥ १४ ॥ आरुह्य गरुडं विष्णुराजगाम
सुरोत्तमः ॥ सांनिध्यं कल्पयामास त

स्मिन् सरसि लोकधृक् ॥ १५ ॥ ग्राह
ग्रस्तं गजेंद्रं च तं ग्राहं च जलाशयात् ॥
उज्जहाराप्रमेयात्मा तरसा मधुसूदनः
॥ १६ ॥ जलस्थं दारयामास ग्राहं चक्रे
ण माधवः ॥ मोचयामास नागेंद्रं पाशे
भ्यः शरणागतम् ॥ १७ ॥ स हि देवल
शापेन हूहूर्गंधर्वसत्तमः ॥ ग्राहत्वमग

मत्कृष्णाद्वधं प्राप्य दिवं गतः ॥ इदम
प्यपरं गुह्यं राजन्पुण्यतमं शृणु ॥ १८॥
युधिष्ठिर उवाच ॥ कथं शापोऽभवत्ता
वद्गंधर्वस्य महात्मनः ॥ एतदिच्छाम्य
हं श्रोतुं विस्तरेण पितामह ॥ १९ ॥ भी
ष्म उवाच ॥ यथा तौ शापितौ तेन
देवलेन महात्मना ॥ हाहाहूहूरिति

ख्यातौ गीतवाद्यविशारदौ ॥ १०० ॥
उर्वशी मेनका रंभा तथान्ये चाप्सरो
गणाः॥ शक्रस्य पुरतो राजन् नृत्यंते
ताः सुमध्यमाः ॥ १ ॥ ततस्तु तौ गा
यमानौ गंधर्वौ राजसद्मनि ॥ अन्यो
न्यं कुरुतः स्पर्धां शक्रस्य पुरतः स्थितौ
॥ २ ॥ आवयोरुभयोर्मध्येयः श्रेष्ठो

गीतवाद्ययोः ॥ तं वदस्व सुरश्रेष्ठ ज्ञा
त्वा गीतस्य लक्षणम् ॥ ३ ॥ गंधर्वयोर्व
चः श्रुत्वा प्रत्युवाच शतक्रतुः ॥ युवयो
र्गीतवाद्येषु विशेषो नोपलभ्यते ॥ ४ ॥
एक एव मुनिश्रेष्ठो देवलो नाम नाम
तः ॥ युवयोः संशयच्छेत्ता भविष्यति
न संशयः ॥ ५ ॥ ततस्तौ शक्रवचो

निशम्य प्रणम्य राजन् शिरसा सुरो
त्तमम् ॥ गतौ सुहृष्टौ जयकांक्षिणौ
तौ यत्राश्रमे तिष्ठति स द्विजाग्र्यः ॥६॥
ततो दृष्ट्वा मुनिश्रेष्ठं देवलं शंसितव्रतम् ॥
अभिवाद्य महात्मानमूचतुः पार्श्वतः
स्थितौ ॥७॥ शक्रेण प्रेषितौ देव त्वत्स
मीपे द्विजोत्तम ॥ एकस्य नौ जयं देहि

 मो.

यत्ते मनसि रोचते ॥ ८ ॥ पृथक् चरंतौ
गायंतौ रुचिरं मधुराक्षरम् ॥ न किं
चिद्वदते वाक्यं मुनिर्मौनस्य धारणात्
॥ ९ ॥ शृण्वन्नपि पदं तेषां न किंचिद्वद
ते मुनिः ॥ तदा तौ कुपितौ तस्य देव
लस्य महात्मनः ॥ १० ॥ ऊचतुश्च रुषा
वाक्यं गंधर्वौ कालचोदितौ ॥ मदोऽयं

नाभिजानाति निश्चयं गीतवाद्ययोः
॥ ११॥ निशम्य तद्वचस्तेषां गंधर्वाणां
मदान्वितम् ॥ क्रोधादुत्थाय विप्रेंद्र इ
दं वचनमब्रवीत् ॥ १२ ॥ एष हूहूर्दुरा
त्मा तु ग्राहत्वं यातु मूढधीः ॥ त्वमेव
गजराजस्तु भवस्व गिरिगह्वरे ॥ १३ ॥
एवं शापं ददौ क्रुद्धो देवलः सुमहात

पाः ॥ ततस्तौ शापितौ तेन देवलेन म
हात्मना ॥ १४ ॥ प्रणम्य शिरसा वि
प्रं गंधर्वाविदमूचतुः ॥ भूमंडलगतौ त्वा
वां प्रसादं कुरु सुव्रत ॥ १५ ॥ निश्चयं
वद विप्रेंद्र येन शापाद्विमुच्यतः ॥ त
तस्तौ पुरुषौ दृष्ट्वा उभौ शापभयार्दि
तौ ॥ १६ ॥ प्रत्युवाच मुनिश्रेष्ठो गंध

र्वाणां भयापहम् ॥ मेरुपृष्ठे सरो रम्यं
बहुवृक्षसमाकुलम् ॥ १७ ॥ नानापक्षि
गणाढ्यं च द्वितीय इव सागरः ॥ त
स्मिन् सरोवरे रम्ये ग्राहो नित्यं भवि
ष्यसि ॥ १८ ॥ तृषार्तस्तत्र मातंगो ग
मिष्यति नगोत्तमात् ॥ तयोर्मध्ये म
हद्युद्धं भविष्यति सुदारुणम् ॥ १९ ॥

ग्राहेणाकृष्यमाणस्तु गजः स्तोत्रं करि
ष्यति ॥ तदैव देवदेवेशस्तुष्यते ना
त्र संशयः ॥ २० ॥ ततो नारायणः प्री
तः शापात्त्वांमोचयिष्यति ॥ इत्युक्त्वा
ऋषिणा तेन वरेणैतौ प्रमोदितौ ॥ २१ ॥
ग्राहत्वमगमत्सोऽथ वधं प्राप्य दिवं ग
तः ॥ आपद्विमुक्तौ युगपद्गजो गंधर्व

एव च ॥ २२ ॥ गजोपि मुक्ततां यातः
श्रीकृष्णेन विमोक्षितः ॥ तस्माच्छापा
द्विनिर्मुक्तो गजो गंधर्व एव च ॥ २३ ॥
तौ च स्वं स्वं वपुः प्राप्य प्रणिपत्य ज
नार्दनम् ॥ गजो गंधर्वराजश्च परां नि
र्वृतिमागतौ ॥ २४ ॥ प्रीतिमान् पुंडरी
काक्षः शरणागतवत्सलः ॥ अभवद्देवदे

वेशस्ताभ्यां चैव प्रपूजितः ॥ २५ ॥ मो.
भजंतं गजराजानमवदन्मधुसूदनः ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ ये मां त्वां च सर
श्चैव ग्राहस्य च विदारणम् ॥२६॥गुल्म
कीचकवेणूनां तं च शैलवरं तथा ॥ प्र
भासं भास्करं गंगां नैमिषारण्यपुष्कर २४
म् ॥ २७ ॥ प्रयागं ब्रह्मतीर्थं च दंडका

रण्यमेव च ॥ ये स्मरिष्यंति मनुजाः
प्रयताः स्थिरबुद्धयः ॥ २८ ॥ दुःस्वप्नो
नश्यते तेषां सुस्वप्नश्च भविष्यति ॥ अ
निरुद्धं गजं ग्राहं वासुदेवं महाद्युतिम्
॥ २९ ॥ संकर्षणं महात्मानं प्रद्युम्नं च
तथैव च ॥ मत्स्यं कूर्मं वराहं च वामनं
तार्क्ष्यमेव च ॥ ३० ॥ नारसिंहं च ना

गेंद्रं सृष्टिप्रलयकारकम् ॥ विश्वरूपं हृ
षीकेशं गोविंदं मधुसूदनम् ॥ ३१ ॥
सहस्राक्षं चतुर्बाहुं मुरारिं गरुडध्वज
म् ॥ त्रिदशं त्वदितिं देवं दृढभक्तिमनुत्त
मम् ॥ ३२ ॥ वैकुंठं दुष्टदमनं मुक्तिदं
मधुसूदनम्॥एतानि प्रातरुत्थाय संस्म
रिष्यंति ये नराः ॥ ३३ ॥ सर्वपापैः प्रमु

च्यंते विष्णुलोकमवाप्नुयु:॥ भीष्म उवा
च ॥ एवमुक्त्वा महाराज गजेंद्रं मधु
सूदन: ॥ ३४ ॥ स्पर्शयामास हस्तेन ग
जं गंधर्वमेव च ॥ तौ च स्पृष्टौ तत: स
द्यो दिव्यमाल्यांबरावुभौ ॥ ३५ ॥ तमे
व मनसा प्राप्य जग्मतुस्त्रिदशालयम् ॥
ततो दिव्यवपुर्भूत्वा हस्तिराट् परमं पद

ग. २६

म् ॥ ३६ ॥ गच्छतिस्म महाबाहो नारा
यणपरायणः ॥ ततो नारायणः श्रीमा
न्मोचयित्वा गजोत्तमम् ॥ ३७ ॥ ऋ
षिभिस्तूयमानोऽग्र्यैर्वेदगुह्यपराक्षरैः ॥
ततः स भगवान्विष्णुर्दुर्विज्ञेयगतिः प्र
भुः ॥ ३८ ॥ शंखचक्रगदापाणिरंतर्धा
नं समाविशत् ॥ वैशंपायन उवाच ॥

मो. २६

गजेंद्रमोक्षणं श्रुत्वा कुंतीपुत्रो युधिष्ठि
रः ॥ ३९ ॥ भ्रातृभिः सहितः सम्यक्
ब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ पूजयामास देवेशं
पार्श्वस्थं मधुसूदनम् ॥ ४० ॥ विस्मयो
त्फुल्लनयनः श्रुत्वा नागस्य मोक्षणम् ॥
ऋषयश्च महाभागाः सर्वे प्रांजलयः
स्थिताः ॥ ४१ ॥ अजं वरेण्यं वरपद्मना

भं महाबलं वेदनिधिं सुरोत्तमम् ॥ तं
वेदगुह्यं पुरुषं पुराणं ववंदिरे वेदविदां
वरिष्ठम् ॥ ४२ ॥ एतत्पुण्यं महाबाहो
नराणां पुण्यकर्मणाम् ॥ दुःस्वप्नदर्शने
घोरे श्रुत्वा पापैः प्रमुच्यते ॥ ४३ ॥ तस्मा
त्त्वं हि महाराज प्रपद्य शरणं हरिम् ॥
विमुक्तः सर्वपापेभ्यः प्राप्स्यसे परमं पद

म् ॥ ४४ ॥ यदा महाग्राहगृहीतकातरं सु
पुष्पिते पद्मवने महाद्विपम् ॥ विमोक्ष
यामास गजं जनार्दनो दुःस्वप्ननाशं
च सुखोदयं सदा ॥ ४५ ॥ परं पराणां
परमं पवित्रं परेशमीशं सुरलोकनाथ
म् ॥ सुरासुरैरर्चितपादपद्मं सनातनं लो
कगुरुं नमामि ॥ ४६ ॥ वरगजशरणा

द्धिमुक्तिहेतुं पुरुषवरं स्तुतिदिव्यदेहगी
तम् ॥ सततमपिपठंतिये तु तेषामभिहि
तमरणांतकिल्बिषापहं स्यात् ॥ ४७ ॥
दृढबद्धधर्ममूलो वेदस्कंधः पुराणशा
खाढ्यः॥ क्रतुकुसुमो मोक्षफलो मधुसू
दनपादपो जयति ॥ ४८ ॥ नमो ब्रह्म
ण्यदेवाय गोब्राह्मणहिताय च ॥ जग

द्वितीय कृष्णाय गोविंदाय नमो नमः
॥ ४९ ॥ आकाशात्पतितं तोयं यथा ग
च्छति सागरम् ॥ सर्वदेवनमस्कारः के
शवं प्रति गच्छति ॥ ५० ॥ वेदे रामा
यणे चैव पुराणे भारते तथा ॥ आदौ
मध्ये तथा चांते हरिः सर्वत्र गीयते ५१
सर्वरत्नमयो मेरुः सर्वाश्चर्यमयं नभः ॥

सर्वतीर्थमयी गंगा सर्वदेवमयोहरिः
॥ ५२ ॥ गीता सहस्रनामैव स्तवराजो
ह्यनुस्मृतिः ॥ गजेंद्रमोक्षणं चैव पंच र
त्नानि भारते ॥ १५३ ॥ इति श्रीमन्म
हाभारते शतसाहस्र्यां संहितायां शां
तिपर्वणि भीष्मयुधिष्ठिरसंवादे गजेंद्र
मोक्षः समाप्तः ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

यह पुस्तक

गौड ब्राह्मण हरिप्रसाद भागीरथ सलेमाबादवालेनें

छापी

मुंबईमें

गणपतकृष्णाजीके छापखानेके मालिक

आत्माराम कान्होबा इन्होनें छपवाया.

शके १८१०

॥ इति गजेंद्रमोक्षः समाप्तः ॥

॥ इति श्रीपंचरत्नगीता समाप्ता ॥

